

DOKUMENT			SIDA
Delrapport			1(17)
UPPRÄTTAT AV	DATUM	DOKUMENTBETECKNING	VERSION
Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk	2023-12-07	Promemoria	1

Kyrkostyrelsen

Delrapport

Kyrkomötet beslutade den 23 november 2021 att uppdra åt kyrkostyrelsen att mot bakgrund av hur utvecklingen på skogsförvaltningens område generellt utvecklats, utreda hur kyrkoordningens skrivningar, kapitel 46, angående förvaltningen av prästlönetillgångarna ska utformas för att säkerställa en så ekologiskt, ekonomiskt, socialt samt andligt och existentiellt hållbar skogsförvaltning som möjligt. Kyrkostyrelsen beslöt vid sammanträde den 19 december 2022 om direktiv för en utredning om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk (dnr. KS 2021-1610). Den 24 april 2023 utsåg generalsekreteraren tidigare landshövdingen i Uppsala län, Göran Enander, till särskild utredare. Till sekreterare har juristen Kaisa Syrjänen Schaal, senior policyhandläggare på Kyrkokansliet, utsetts.

Enligt direktiven ska en första återrapportering till kyrkostyrelsen ske i slutet av 2023. Enligt överenskommelse med generalsekreteraren lämnas härmed en första delrapport. Utredningen har antagit namnet Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk.

Delrapporten innehåller en kortfattad redovisning av arbetet hittills och initiala observationer och bedömningar utifrån de kartläggningsbesök som gjorts i stiftens och de dialoger som genomförts under hösten 2023. Inga förslag lämnas i denna rapport. Däremot identifieras ett antal områden som utredningen kommer att fokusera på i det fortsatta arbetet och där förslag sannolikt kommer att lämnas i slutbetänkandet. Syftet med redovisningen är att bidra till öppenhet i det fortsatta utredningsarbetet.

I direktiven anges inget slutdatum för utredningen. För att underlätta kyrkostyrelsens fortsatta beredning av frågan väljer utredningen att nu lämna ett förslag på datum för slutbetänkande.

Uppsala december 2023

Göran Enander

/ Kaisa Syrjänen Schaal

DOKUMENT			SIDA
Delrapport			2(17)
UPPRÄTTAT AV	DATUM	DOKUMENTBETECKNING	VERSION
Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk	2023-12-07	Promemoria	1

Innehåll

Inledning	3
Tolkning av direktiven.....	4
Utredningens arbete så här långt.....	4
Vad som framkommit i utredningens kartläggning	6
Skogsdebatten påverkar kraven på Svenska kyrkan	6
Nuvarande reglering av förvaltningen av prästlönetillgångar.....	8
Egendomsförvaltningarnas arbete.....	9
Hur hanterar egendomsförvaltningarna den kritik som framförs?.....	10
Att hantera krav på hållbarhet.....	12
Uppföljning av egendomsförvaltningarnas arbete med hållbarhet	13
Det fortsatta arbetet.....	14
Planerade insatser	14
Fokusområden.....	16
Förslag till datum för slutredovisning.....	17

DOKUMENT			SIDA
Delrapport			3(17)
UPPRÄTTAT AV	DATUM	DOKUMENTBETECKNING	VERSION
Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk	2023-12-07	Promemoria	1

Inledning

Utredningen har i uppdrag att göra en översyn av nuvarande reglering av Svenska kyrkans förvaltning av prästlönetillgångar. Tillgångarna, som består av jordbruksmark, skog och fonder, förvaltas idag självständigt av de 13 stiftet. Ett omfattande arbete läggs varje år på att förvalta dessa tillgångar. Frågorna hanteras av särskilda egendomsförvaltningar.

Prästlönetillgångarna utgör en specialreglerad stiftelseliknande egendomsmassa. Svenska kyrkan *äger* inte tillgångarna, utan dessa *förvaltas* av kyrkan. Prästlönetillgångarnas avkastning ska bidra till de ekonomiska förutsättningarna för Svenska kyrkans förkunnelse.

Totalt förvaltar stiftet 469 000 hektar skogsmark (varav 403 000 hektar produktiv skogsmark), 46 000 hektar jordbruksmark och ett fondkapital på 4,0 miljarder kronor (2022). Även det geografiska landområdet som ingår i prästlönetillgångarna är omfattande. Bara skogsmarken som ingår i prästlönetillgångarna motsvarar ett geografiskt område som är betydligt större än hela Gotlands och Ölands landareal.

Vid utgången av år 2022 uppgick antalet prästlönefastigheter till 2544 och antalet arrenden till 1432 stycken. Marknadsvärdet för skogsmarken uppgick till 23,8 miljarder kronor och för jordbruksmarken 6,8 miljarder kronor¹. Därtill tillkommer ett taxeringsvärde på 0,6 miljarder kronor för byggnader. Sammantaget uppgick värdet till 35,2 miljarder kronor. År 2022 års resultat för den samlade förvaltningen av prästlönetillgångarna uppgick till 885 miljoner kronor². Hälften av avkastningen delas ut till de församlingar och pastorat som har andelar i prästlönetillgångarna. Den andra hälften betalar stiftet in till nationell nivå (46 kap. 5 §). Utdelningen från prästlönetillgångarna som nationell nivå får, finansierar idag större delen av de stiftsbidrag som betalas ut till stiftet från nationell nivå.

Frågor som rör förvaltningen av prästlönetillgångar engagerar många inom Svenska kyrkan. Hållbarhetsaspekter inom förvaltningen har kommit att diskuteras allt livligare på senare år inom kyrkan. Det framförs också krav utifrån på Svenska kyrkan när det gäller förvaltningen. Det är framför allt utformningen av dagens skogsbruk och skogsbrukets roll i att möta klimatkrisen och hotet mot den biologiska mångfalden som debatteras. Det handlar bland annat om vem som ska bestämma i frågor som rör skog, hur skogen ska användas för att uppnå största klimatnytta och vilka krav på miljö- och klimathänsyn som ska ställas i kyrkans skogsbruk.

¹ Skogs- och jordbruksmarkens marknadsvärden är schablonmässigt beräknade som taxeringsvärdena multiplicerat med faktorn 1,33 (kyrkostyrelsens rapport, *Samråd och tillsyn prästlönetillgångar 2022*, KS 2023-0586).

² Kyrkostyrelsens rapport, *Samråd och tillsyn prästlönetillgångar 2022*.

DOKUMENT			SIDA
Delrapport			4(17)
UPPRÄTTAT AV	DATUM	DOKUMENTBETECKNING	VERSION
Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk	2023-12-07	Promemoria	1

Tolkning av direktiven

Utredningsdirektiven är omfattande och en prioritering behöver göras. Uppdraget omfattar samtliga egendomsslag som ingår i prästlönetillgångarna. Redan från början har tyngdpunkten i uppdraget dock legat på skogen, eftersom kyrkomötets uppdrag till kyrkostyrelsen utgick från den pågående skogsdebatten. Under arbetets gång har detta synsätt förstärkts. Den inomkyrkliga dialogen fokuserar på skogen, även om stiftens också lyfter de övriga egendomsslagen. Kartläggningen så här långt visar också att det är ett begränsat antal aktuella frågor som rör jordbruk och förvaltning av fonder. Utredningens arbete kommer därför fortsättningsvis att fokusera särskilt på förvaltningen av skogen.

Under kartläggningsarbetet har även olika utmaningar i dagens förvaltning av prästlönetillgångar framkommit. En utmaning som lyfts av egendomsförvaltningarna är frågor kring konsolidering och värdesäkring av egendomsmassan. Det finns också önskemål om att utredningen ska behandla frågor som egendomsförvaltningarna tidigare lyft med kyrkostyrelsen och Kyrkokansliet.

Det finns mycket förväntningar på utredningen och dessa skiljer sig åt. Många hoppas att utredningen ska bidra till att minska konfliktnivån inte minst inom kyrkan i skogsfrågorna. Andra hoppas att utredningen ska leda till reell förändring och ett nytt sätt att förvalta prästlönetillgångarna. En del anser att det fungerar rätt bra redan nu och att det egentligen inte behövs så stora förändringar. Flera av egendomsförvaltningarna önskar klargöranden i vissa frågor, för att underlätta deras arbete.

Utredningen tolkar direktiven som en vilja till ambitionshöjning och att resultatet av utredningen ska leda till faktiska förändringar. Enligt direktiven ska utredningen ”bidra till att möta utmaningarna i klimatkrisen och hotet mot den biologiska mångfalden”. Förslagen ”ska leda till ett förändrat ställningstagande eller agerande från Svenska kyrkan för att möta den omställning som nu krävs av hela samhället”. Vidare anges att kyrkoordningens bestämmelser ska utformas så att en så ekologiskt, ekonomiskt, socialt samt andligt och existentiellt hållbar skogsförvaltning som möjligt säkerställs, där vikten av aspekter som mänskliga rättigheter, biologisk mångfald och klimatet ska förtydligas. Även prästlönetillgångarnas betydelse för Svenska kyrkans ekonomi betonas. De fyra hållbarhetsdimensionerna ska således balanseras på ett rimligt sätt. Hur avvägningen ska se ut är svårt att utreda fram i detalj. I slutändan är det en värdering och bedömning som ska göras av utredningen.

Utredningens arbete så här långt

Utredningen strävar efter att utföra uppdraget med en hög grad av öppenhet och transparens. Genomförandet skulle kunna ses som en process fram till förankrade och tydliga förslag där det som framkommer under arbetets gång bearbetas i en bred dialog för att belysa olika

DOKUMENT			SIDA
Delrapport			5(17)
UPPRÄTTAT AV	DATUM	DOKUMENTBETECKNING	VERSION
Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk	2023-12-07	Promemoria	1

ståndpunkter. De förslag som lämnas i slutbetänkandet ska inte komma som en överraskning, utan snarare som en konsekvens av de dialoger och samtal som genomförts.

Efter en initial planeringsfas under våren påbörjades en aktiv kartläggningsfas i augusti 2023. Utredningen har under hösten välkomnat initiativ om möten med utredningen. Syftet har varit att samla in synpunkter från en bred krets aktörer, fånga upp aktuell problematik och att få till ett öppet, ärligt och framåtsyftande samtal om utmaningar och möjligheter att utveckla Svenska kyrkans förvaltning av prästlönetillgångar. Det är också ett sätt att hantera de synpunkter och positioner som idag finns inom Svenska kyrkan i frågorna. Dialog har därför förts med en rad olika – i första hand inomkyrkliga – aktörer under hösten 2023.

Samtal har initierats med biskopsmötet i början av hösten. Samtalet rörde tolkning av uppdraget och tolkning av begreppet andlig hållbarhet. Utredningen har också informerat om de stiftsbesök som planerades senare under hösten. Biskoparna har uttryckt önskemål om fortsatt dialog med utredningen.

Samtal har förts med medarbetare på kyrkokansliet som arbetar med klimat- och hållbarhetsfrågor, ekonomi och finans, uppföljning och tillsyn av förvaltningen av prästlönetillgångar samt kyrkoantikvariska frågor.

Utredningen har aktivt bjudit in inomkyrkliga aktörer till dialog, bland annat sådana aktörer som lämnat remissvar om skrivningar rörande skogsbruk i *Färdplan för klimatet*, etapp 2.

Utredningen har besökt samtliga stift under perioden september till november 2023 för att lyssna, inhämta kunskap och samtala med egendomsförvaltningarna och ordförandena i egendomsutskottet respektive egendomsnämnder. Vid två av besöken har även stiftsdirektorn deltagit. Utredningen har mötts med stor öppenhet och intresse vid besöken i stiftet. Syftet med besöken har varit att få en aktuell bild av förvaltningarnas arbete och att diskutera möjligheter och utmaningar i förvaltningen av prästlönetillgångar. Fältbesök har genomförts vid flera av besöken för att belysa förvaltningarnas pågående arbete med olika typer av skogs- och jordbruksåtgärder.

Utredningen har även deltagit vid egendomsförvaltningarnas exkursion i Härnösands stift i september 2023.

Utredningen har fört dialog med Egendomsnämndernas samarbetsorgan (ENSO), stiftens samverkansorgan för certifieringsfrågor (STEF), Samiska rådet i Svenska kyrkan, nomineringsgruppen Himmel och Jord, Nätverket för hållbart skogsbruk i Svenska kyrkan, Rättviksseminariet, Svenska kyrkans Unga samt några företrädare för egendomsutskottet i Luleå stift som inte var med i samband med utredningens besök i stiftet.

DOKUMENT			SIDA
Delrapport			6(17)
UPPRÄTTAT AV	DATUM	DOKUMENTBETECKNING	VERSION
Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk	2023-12-07	Promemoria	1

Information om arbetet har lagts ut på Svenska kyrkans nationella hemsida kontinuerligt³. Utredningen har informerat om sitt uppdrag i samband med kyrkomötets första session i september 2023 och även fört dialog med Förvaltarstadsutskottet. Information har även lämnats i samband med kyrkostyrelsens överläggning med stiftet i november 2023.

I anslutning till kyrkomötets andra session i november 2023 har synpunkter inhämtats från ledamöter i den referensgruppen som kyrkostyrelsen utsett för uppdraget. I referensgruppen ingår samtliga nomineringsgrupper som är företrädare i kyrkostyrelsen.

Därutöver har utredningen i juni 2023 deltagit i ett forskningssymposium vid Uppsala universitet om naturens rättigheter kallad *National Interest, Representation, and the State: Implications for the Recognition of Rights of Nature* för att inhämta information.

Vad som framkommit i utredningens kartläggning

En rad synpunkter har lämnats till utredningen i de dialoger som genomförts. Det som framförts vid stiftsbesöken redovisas generellt och kortfattat i denna rapport. Utredningen vill redan nu lämna några initiala reflektioner av betydelse för det fortsatta arbetet. En fördjupad och breddad analys lämnas i slutbetänkandet.

Skogsdebatten påverkar kraven på Svenska kyrkan

Skogens roll och hotet mot den biologiska mångfalden har debatterats intensivt i Sverige under flera decennier men med lite olika intensitet. Under de senaste åren har debatten varit mycket intensiv och berör nu också i stor utsträckning skogens roll i klimatkrisen. Debatten handlar bland annat om olika aktörers ansvarstagande, utformning av regelverk kring skogsbruk, Sveriges relation till EU och internationella åtaganden, synen på forskning på området, utformning och val av bruksmetoder inom skogsbruket samt hur användning av skogen kan göra största möjliga nytta för att motverka klimatförändringar.

Den svenska skogspolitiken har utretts vid flera tillfällen, senast i en statlig utredning 2020⁴. Regeringen har uttalat att ytterligare en statlig skogsutredning ska tillsättas i närtid. Medial granskning av regeringens skogspolitik, konsekvenserna av dagens storskaliga skogsbruk och skogsbranschens agerande har intensifierat debatten ytterligare. Synsätten mellan de aktiva aktörerna i skogsdebatten varierar och forskning och forskare på området ifrågasätts. Debatten tenderar att vara djupt polariserad.

Svenska kyrkan arbetar sedan lång tid tillbaka aktivt med hållbarhetsfrågor. Svenska kyrkan tolkar sitt uppdrag dels från en teologisk grundsyn, dels en aktuell samhällsanalys. Kyrkans

³ <https://www.svenskakyrkan.se/utredningsdirektiv-for-hallbarhet-i-svenska-kyrkans-skogsbruk>

⁴ SOU 2020:73

DOKUMENT			SIDA
Delrapport			7(17)
UPPRÄTTAT AV	DATUM	DOKUMENTBETECKNING	VERSION
Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk	2023-12-07	Promemoria	1

analys är att det finns en relativt utbredd existentiell oro i samhället kring miljöfrågor och klimatförändringarnas konsekvenser. Biskoparnas klimatbrev 2014, reviderad 2019, uppmanar till handling för att möta klimatkrisen och bidra till ökad hållbarhet och hopp⁵. Frågor kring klimaträttvisa är en prioriterad fråga inom det internationella arbetet som bedrivs av Act Svenska kyrkan och i Svenska kyrkans arbete inom Kyrkornas världsråd. Arbetet med kyrkans *Färdplan för klimatet* strävar efter att omsätta biskoparnas budskap i ett konkret arbete i stift och församlingar. I biskopsbrevet uppmanas församlingar och medarbetare i Svenska kyrkan bland annat till ökad reflektion kring andlig hållbarhet och att omsätta andlig hållbarhet till praktisk handling. Biskoparnas uppmaningar till beslutsfattare och andra samhällsaktörer i klimatfrågorna har också ökat allmänhetens intresse för det hållbarhetsarbete som bedrivs inom Svenska kyrkan.

Svenska kyrkans skogsbruk har varit och är föremål för en intensifierad debatt både inomkyrkligt och från aktörer utanför kyrkan. Den inomkyrkliga debatten handlar framför allt om stiftens förvaltning av de skogar som ingår i prästlönetillgångarna. Svenska kyrkans skogsbruk har också uppmärksammats i den samhälleliga debatten om skogsbruket, bland annat i granskande reportage i Dagens Nyheter⁶ och i en efterföljande bok⁷. På lokal nivå har stiftens skogsbruk uppmärksammats av media och i sociala medier, framför allt i samband med planerade avverkningar eller andra skogsbruksåtgärder. Fokus i den inomkyrkliga debatten ligger framför allt på andlig och existentiell hållbarhet, skogens klimatnytta och dess betydelse för biologisk mångfald. På senare tid har även en rad krav framförts till Svenska kyrkan kring hållbarhet kopplat till överenskommelser som förhandlats fram inom EU och FN-systemet.

Frågor som berör skogsbruk och synen på skogen har debatterats under flera kyrkomöten. I samband med kyrkovalet 2021 tog samtalet om hållbarhetsfrågor förnyad fart. Motioner till kyrkomötet ledde till tillsättandet av denna utredning. Hållbarhetsdebatten har också blivit allt mer komplex. Frågor som diskuteras är hotet mot den biologiska mångfalden, det storskaliga skogsbrukets konsekvenser för artrikedomen, behovet av att bygga resiliens för att möta klimatförändringar och insatser för att motverka klimatförändringar.

Den ökade inomkyrkliga aktiviteten och opinionen rörande skogsförvaltningen skulle kunna ses som ett resultat av att biskoparnas klimatbrev uppmanar till teologisk bearbetning inom Svenska kyrkan i hållbarhets- och klimatfrågor. Det finns idag ett antal olika nätverk och samverkans- och dialogforum där kyrkligt anställda, förtroendevalda och församlingsbor

⁵ [https://www.svenskakyrkan.se/filer/SK20077-Biskopsbrev-klimat-webb%20uppslag%20\(5\).pdf](https://www.svenskakyrkan.se/filer/SK20077-Biskopsbrev-klimat-webb%20uppslag%20(5).pdf)

⁶ Mediarapportering bland annat: <https://www.dn.se/sverige/hemlig-inspelning-avslojar-sa-utnyttjas-de-pa-kyrkans-mark/>, <https://www.dn.se/sverige/interna-kritiken-mot-kyrkans-skogsbruk-tjanar-mammon/>, <https://www.dn.se/insandare/skapa-biologisk-mangfald-med-kyrkans-skog/>, <https://www.dn.se/insandare/svar-lat-kyrkans-skogar-sta-kvar-for-klimatets-skull/>, <https://www.dn.se/insandare/svar-svenska-kyrkans-skogsbruk-bedrivs-med-miljohansyn/>

⁷ Lisa Röstlund: "Skogslandet – en granskning", 2022

DOKUMENT			SIDA
Delrapport			8(17)
UPPRÄTTAT AV	DATUM	DOKUMENTBETECKNING	VERSION
Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk	2023-12-07	Promemoria	1

aktivt diskuterar och bearbetar klimat- och miljöfrågor. En del av forumen är ekumeniska och även forskare och naturvetare deltar i diskussionerna.

I utredningens kartläggningsarbete framkommer att den inomkyrkliga opinionen i skogsfrågorna efterfrågar dels ökat andligt ledarskap i frågorna, dels högre grad av genomslag av andlig och existentiell hållbarhet i själva utformningen av kyrkans skogsbruk. Det finns en stark önskan hos en del att kyrkans skogsbruk ska bedrivas med högre grad av hänsyn till andliga och existentiella värden, ekologisk hållbarhet och att Svenska kyrkan ska vara en motvikt till det storskaliga skogsbruket som bedrivs av andra stora skogsägare. Flera som utredningen mött har tagit upp frågor om behovet att förändra dagens trakthyggesbruk för att värna klimatet och främja biologisk mångfald och även återvätning av skogs- och jordbruksmarker lyfts.

I utredningens dialogmöten framkommer också att den inomkyrkliga opinionen innehåller en hög grad av misstro mot egendomsförvaltningarnas nuvarande sätt att bedriva skogsbruk. En del uttrycker även missnöje över hur man upplever att man som kritiker eller engagerad i skogsfrågor blir bemött av egendomsförvaltningar och förtroendevalda när kritik framförs. Denna problematik menar man finns även inom Svenska kyrkans demokratiska organ på stiftsnivå.

I utredningens dialogmöten med samiska företrädare framkommer en oro för hur traditionella samiska näringar påverkas av det skogsbruk som bedrivs i de nordliga stiftet. Frågor kring samråd och val av skogsbruksmetoder lyfts särskilt. Frågan om kyrkans skogsbruk och markförvaltning är också ett av de prioriterade områden i den handlingsplan för 2022 – 2031 som tagits fram för att uppfylla åtagandena kopplade till Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket⁸.

Företrädare för Svenska kyrkans Unga betonar vikten av långsiktighet i kyrkans skogsbruk för att möta klimatkrisen och för att främja biologisk mångfald. Vikten av att beakta konsekvenser för barn och unga och även kommande generationer lyfts särskilt i dialogen med utredningen.

Det har inte framkommit i utredningens dialogmöten att kritik eller misstro riktas mot egendomsförvaltningarnas sätt att hantera fondförvaltning eller förvaltning av jord och jordbruk.

Nuvarande reglering av förvaltningen av prästlönetillgångar

Av 9 § lagen (1998:1591) om Svenska kyrkan framgår att prästlönetillgångarna har till ändamål att bidra till de ekonomiska förutsättningarna för Svenska kyrkans förkunnelse.

⁸ *Handlingsplan – Åtaganden kopplade till Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket 2022–2031, etapp 1*, <https://www.svenskakyrkan.se/samiska/mal-och-handlingsplan>

DOKUMENT			SIDA
Delrapport			9(17)
UPPRÄTTAT AV	DATUM	DOKUMENTBETECKNING	VERSION
Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk	2023-12-07	Promemoria	1

Endast avkastningen får användas för ändamålet. Prästlönetillgångarna ska förvaltas av Svenska kyrkan såsom självständiga förmögenheter. Regeringen får besluta om tillsyn av förvaltningen. Förmögenheten ska vara placerad på ett godtagbart sätt.

Förvaltning av prästlönetillgångar regleras i kyrkoordningens kap. 46. Regelverket betonar framför allt ekonomiska aspekter och etik. I 46 kap. 3 § anges att prästlönetillgångarna ska förvaltas så effektivt som möjligt och på ett sådant sätt att de ger bästa möjliga uthålliga totalavkastning. Tillgångarna ska därtill förvaltas på ett etiskt försvarbart sätt i enlighet med kyrkans grundläggande värderingar.

I 46 kap. 8 § anges att vid förvaltningen av prästlönefastigheterna ska även naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen beaktas i skälig omfattning.

Enligt 46 kap. 3 får kyrkostyrelsen utfärda närmare bestämmelser om förvaltningen av prästlönetillgångarna.

Egendomsförvaltningarnas arbete

Vid utredningens besök i stiftens framkommer att egendomsförvaltningarnas arbete präglas av sakkunskap och kompetens. Förvaltningarna arbetar självständigt och de har egen rådgivning över resurser och egendomslag som förvaltas inom ramen för uppdraget. Det finns en stor yrkes stolthet inom förvaltningarna över det arbete som utförs och det man bidrar med inom Svenska kyrkan. Flera förvaltningschefer efterlyser ännu större frihet för att kunna utveckla olika projekt inom markexploatering, fastighetsutveckling och energiutvinning.

Det råder en stark kollegialitet mellan de anställda inom de olika egendomsförvaltningarna, särskilt på ledningsnivå. En förvaltningschef beskriver att ”de ser sig själva som en koncernledning” och en annan förvaltningschef säger att ”de är varandras närmaste kollegor” inom Svenska kyrkan.

Samtliga egendomsförvaltningar betonar vikten av att få till en så jämn ekonomisk utdelning som möjligt från förvaltningen av prästlönetillgångar för att underlätta för de församlingar som får utdelningar från avkastningen.

Egendomsförvaltningarna ägnar en hel del tid till frivillig inomkyrklig samverkan av olika slag för att lösa gemensamma utmaningar i arbetet och för att effektivisera förvaltningen. Utredningen har fått ta del av en rad olika typer av gemensamma utvecklings- och samverkansprojekt. Flera av stiftens nämner ett projekt om en gemensam driftsorganisation för förvaltningen av prästlönetillgångar, kallad *Stiftens Jord och Skog*, som presenterades för kyrkostyrelsen under 2013. Tio av stiftens låg bakom förslaget som gick ut på att bilda ett gemensamt fristående aktieföretag eller ekonomisk förening för markförvaltningen. Förslaget ledde inte till någon förändring.

DOKUMENT			SIDA
Delrapport			10(17)
UPPRÄTTAT AV	DATUM	DOKUMENTBETECKNING	VERSION
Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk	2023-12-07	Promemoria	1

Flera av egendomsförvaltningarna uttrycker önskemål om ökade ekonomiska resurser från nationell nivå och högre grad av frihet i uppdraget för att kunna utveckla gemensamma innovativa projekt inom hållbarhet. Önskemål framförs om inrättande av en så kallad grön fond, som stiftet diskuterat en längre tid med kyrkostyrelsen.

Utredningen noterar också att en del egendomsförvaltningars arbete inte tycks vara en tydlig integrerad del av stiftskansliernas arbete. Sättet att arbeta beror också på om stiftet valt att organisera arbetet i form av ett utskott eller en nämnd. I många fall utgör egendomsförvaltningarna en egen enhet, ibland med lokala kontor eller utstationerad personal. I ett stift bedrivs förvaltningen i form av ett aktiebolag som är placerad på en annan ort än stiftskansliet. Klimat- och miljöhandläggarnas arbete i stiftet verkar inte vara fullt ut integrerat med egendomsförvaltningarnas arbete. Vid utredningens besök har klimat- och miljöhandläggare deltagit i något fall.

På frågan hur man arbetar med barnkonsekvensanalyser svarar flera att man inte arbetar systematiskt med det. Det förs ingen dialog med barn och unga i frågor som rör förvaltningen av tillgångar, däremot kan dialog förekomma kring specifika skogsbruksåtgärder nära skolor, scoutstugor och liknande. Flera förvaltningar uppger att en barnkonsekvensanalys görs inför budgetförslag. Ett par förvaltningar uppger att barnkonsekvensanalys görs inför alla beslut.

Kyrkoordningens skrivningar om skälig miljöhänsyn är inte så långtgående. Förvaltningarna uppger att hållbarhetsarbetet på miljöområdet framför allt handlar om att efterleva lagkrav i skogsvårds- och miljölagstiftning samt krav på hållbarhet som idag finns i certifieringsstandarderna PEFC och FSC. Flera av stiftet är dubbelcertifierade. Certifieringssystemet är framför allt av betydelse för att Svenska kyrkan ska kunna sälja det timmer och annat som avverkas på en kommersiell marknad där köparna ställer krav på hållbarhet. Egendomsförvaltningarna beskriver att certifieringskraven utgör ett ”golv” för deras hållbarhetsarbete.

Hur hanterar egendomsförvaltningarna den kritik som framförs?

I samband med stiftsbesöken har utredningen ställt frågor dels på vilket sätt debatten om hållbarhet tar sig uttryck inomkyrkligt och i kontakter utifrån, dels hur framförd kritik mottas i stiftet.

Av egendomsförvaltningarnas svar framgår att debatten och ifrågasättande av Svenska kyrkans skogsbruk sätter press på förvaltningarna. En del förvaltningar menar att det är ett arbetsmiljöproblem och uppger att enskilda medarbetare utsätts för påhopp av olika slag. Andra uppger att de inte upplever att det finns så mycket kritik som riktas mot just deras arbete och att det främst är andra stift som får hantera opinion och kritik. En del egendomsförvaltningar menar att kritiken framför allt härrör från personer som lever och verkar i tätorter och städer. Det anförs att i landsorten lever människor närmare jord- och skogsbruk och de har därmed större förståelse för dessa frågor.

DOKUMENT			SIDA
Delrapport			11(17)
UPPRÄTTAT AV	DATUM	DOKUMENTBETECKNING	VERSION
Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk	2023-12-07	Promemoria	1

Egendomsförvaltningarna som upplever att de får kritik, förefaller ibland hamna i försvarsställning och de reagerar olika. En del eigendomsförvaltningar upplever att kritiken är orättvis. En del försöker föra dialog, bemöta den kritik som framförs och även vara proaktiva i sin dialog. Kritiken som framförs rör, enligt eigendomsförvaltningarna, framför allt synpunkter på valet av skogsbruksmetoder och hur man bäst kan motverka klimatförändringar och förlust av biologisk mångfald. Utredningen uppfattar att även kritiken utifrån som riktas mot Svenska kyrkan ökat under senare år. Kritiken har tidigare främst varit inriktad mot det statliga skogsbolaget Sveaskog och andra större skogsbolag. Detta kan vara en konsekvens av den allmänna skogsdebatten och att även Svenska kyrkans skogsbruk hamnat i större fokus genom olika granskningar som gjorts.

En del förvaltningar har försökt bemöta kritik och det man uppfattar som okunskap om hur kyrkan bedriver skogsbruk genom olika typer av kommunikationsinsatser. Något stift har tagit fram information bland annat i form av korta filmer. En gemensam satsning inom Eigendomsnämndernas samarbetsorganisation, ENSO, har varit en längre externt producerad film under 2022 som problematiserar kyrkans arbete med skogsbruk⁹. Det finns också en samordning i kommunikationsfrågor som rör skogsbruket. Flera förvaltningar uppger att det skulle behövas mer kommunikationsinsatser.

Förvaltningar upplever det som extra besvärande och sårande när kritik framförs via media och sociala medier eller när diskussionen inte tas med dem direkt. När det gäller extern kritik kopplat till anmälda avverkningar menar förvaltningarna att man i många fall faktiskt går kritikerna till mötes och vidtar anpassningsåtgärder. Det anförts också att man ofta har goda relationer till lokala naturskyddsorganisationer m.fl. som framför synpunkter.

Utredningen har också fått ta del av exempel från stiftet på att man avfärdar kritik som framförs. Utredningen bedömer att det i en del fall finns problem i bemötandet av kritik, och särskilt när kritiken framförs av medarbetare eller andra förtroendevalda inom Svenska kyrkan. Utredningen har fått ta del av flera exempel på att kritiker – medarbetare och förtroendevalda – beskrivs som ”aktivister” och i något fall har till och med deras lojalitet och kollegialitet ifrågasatts.

Flera eigendomsförvaltningar uttrycker att kritiken och förslag på andra sätt att bruka skogen föranleder merarbete för utskott/nämnd och förvaltningar. I en del stift har antalet motioner som rör kyrkans skogsbruk ökat och beslutande organ behöver lägga allt mer tid och energi på frågor som rör dessa frågor. Detta upplevs som ett problem.

Synpunkter har framförts till utredningen om att man anser det olämpligt att andra inom Svenska kyrkan än eigendomsförvaltningarna lyfter frågor kring skog och skogsbruk. Dessa frågor, menar man, är i första hand eigendomsförvaltningarnas frågor. Exemplet som ifrågasatts var ett seminarium om skogens existentiella betydelser för människor som Svenska

⁹ *Kyrkan och skogen – om virke, värderingar och vägval*, <https://vimeo.com/768550776/6d8169b53a>

DOKUMENT			SIDA
Delrapport			12(17)
UPPRÄTTAT AV	DATUM	DOKUMENTBETECKNING	VERSION
Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk	2023-12-07	Promemoria	1

kyrkans nationella nivå och Göteborgs stifts arbetsgrupp för Bokmässan arrangerade på Bokmässan i Göteborg i september 2023¹⁰.

Att frågor som rör Svenska kyrkans skogsbruk lyfts i den allmänna och inomkyrkliga debatten, om den förs med ömsesidig respekt, borde egentligen uppfattas som något positivt och som en möjlighet för Svenska kyrkan, enligt utredningens mening. Det kan tolkas som ett tecken på att Svenska kyrkans arbete har relevans i samhället och att kyrkans sätt att agera och verka har betydelse för och engagerar förtroendevalda, medarbetare, medlemmar i Svenska kyrkan och den breda allmänheten.

Det är naturligt att Svenska kyrkans skogsbruk granskas, eftersom kyrkan valt att betona etiska aspekter av förvaltningen av prästlönetillgångar. Det finns också en stark önskan hos många inom Svenska kyrkan att kyrkan ska bidra med ett eget mer andligt och existentiellt narrativ i skogsfrågorna och att det ska komma till uttryck i konkret handling.

Utredningen bedömer att den inomkyrkliga misstron, den bristande tilliten och sättet att bemöta varandra, som framkommit i dialogen med en rad aktörer, är en stor utmaning i det fortsatta arbetet. Hanteringen av kritik är också en förtroende- och trovärdighetsfråga som påverkar hur Svenska kyrkan uppfattas internt och externt.

Utredningen bedömer att den opinion som finns i frågorna och den kritik som framförs inte enbart kommer att avta genom utökade kommunikationsinsatser. Det behövs en fortsatt öppen dialog och konkreta insatser för att komma vidare tillsammans.

Att hantera krav på hållbarhet

Egendomsförvaltningarna anser att de gör ett gott arbete när det gäller hållbarhet generellt och att man följer kraven i nuvarande certifieringssystemen. Man menar att Svenska kyrkans skogsbruk inte kan jämföras med andra stora skogsbruksaktörers och att Svenska kyrkan redan tar större miljöhänsyn än andra större aktörer i branschen.

Egendomsförvaltningarna beskriver att certifieringen ger en struktur för ett systematiskt hållbarhetsarbete och den har också varit pådrivande i arbetet med naturvårdsavsättningar. Den externa utvärderingen ger också Svenska kyrkan trovärdighet i hållbarhetsarbetet, menar förvaltarna.

¹⁰ Seminariet *Skogen som källa till liv och konflikter*, ett samtal mellan David Thurfjell, religionshistoriker, Sebastian Kirppu, skogsbiolog, Jannie Staffansson, landförsvarare och renskötare, och Karin Sarja, kyrkokansliet, den 29 september 2023, <https://www.svenskakyrkan.se/goteborgsstift/kultursamverkan/nyheter/svenska-kyrkans-programpunkter-med-tema-klimat-pa-bokmassan-2023>

DOKUMENT			SIDA
Delrapport			13(17)
UPPRÄTTAT AV	DATUM	DOKUMENTBETECKNING	VERSION
Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk	2023-12-07	Promemoria	1

Utredningen bedömer att egendomsförvaltningarna trots detta förefaller ha svårigheter att påvisa och synliggöra den utökade miljöhänsynen i förhållande till allmänheten.

Utredningen har vid besöken i stiftet även ställt frågor kring hur egendomsförvaltningarna arbetar med andlig hållbarhet inom sitt uppdrag och hur man tolkar begreppet ”kyrkans grundläggande värderingar” i 46 kap. 3 § kyrkoordningen.

Det råder osäkerhet kring vad som egentligen menas med kyrkans grundläggande värderingar. Flera stift har uttryckt önskemål om förtydligande. Det finns idag ingen egentlig vägledning för egendomsförvaltningarna att luta sig mot i denna fråga.

Det förefaller också finnas en del svårigheter i att omsätta andlig hållbarhet i förvaltningarnas uppdrag. En del förvaltningar har gett olika exempel på att de i sitt uppdrag bidrar till andlig hållbarhet. Andra menar att förvaltningarnas primära uppdrag är att generera inkomster och därigenom i förlängningen bidra till andlig hållbarhet. Själva arbetet med andlig hållbarhet görs då av andra inom stiftet och i församlingarna.

Utredningen konstaterar att nuvarande reglering i kyrkoordningen tillkommit i slutet av 1990-talet och att mycket har förändrats sedan dess. Dagens förutsättningar ställer nya och hårdare hållbarhetskrav på Svenska kyrkans förvaltning av prästlönetillgångar. Utredningen bedömer att nuvarande skrivningar i kap. 46 i kyrkoordningen inte likvärdigt avväger de hållbarhetsaspekter som normalt – och enligt Svenska kyrkans tolkning – ingår i begreppet hållbar utveckling

Uppföljning av egendomsförvaltningarnas arbete med hållbarhet

Inom ramen för certifieringssystemen genomförs interna och externa uppföljningar av olika slag. Egendomsförvaltningarna arbetar aktivt med uppföljning av avvikelseanmälningar kopplade till certifieringssystemen. Arbetet sker inom ramen för det gemensamma samverkansorganet STEF.

I 46 kap. 5 a § kyrkoordningen anges att kyrkostyrelsen har tillsyn över stiftens förvaltning av prästlönetillgångarna. I tillsynen ingår råd, stöd och hjälp i frågor som rör förvaltningen. Kyrkostyrelsen ska minst en gång varje år kalla till överläggningar med företrädare för stiftet för samråd om förvaltningen av prästlönetillgångarna (5 §).

Samtliga egendomsförvaltningar fyller årligen i underlag kring resultaten från förvaltningen av prästlönetillgångar som lämnas till kyrkokansliet. Kyrkostyrelsen tar varje år fram en rapport kallad *Samråd och tillsyn prästlönetillgångar*.

Utredningen deltog i en samrådsöverläggning som genomfördes den 7 november 2023. Utredningen noterar att dialogen vid samrådet fokuserade på de ekonomiska resultat som egendomsförvaltningarna genererat under 2022. Därutöver föredrogs några

DOKUMENT			SIDA
Delrapport			14(17)
UPPRÄTTAT AV	DATUM	DOKUMENTBETECKNING	VERSION
Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk	2023-12-07	Promemoria	1

verksamhetsområden med hållbarhetskoppling. Mötet hade karaktären av en allmän redovisning av det gångna årets resultat och det fanns inga inslag av egentlig tillsyn.

Utredningen noterar också att det pågår ett arbete med att ta fram en ny hållbarhetsredovisning och att egendomsförvaltningarna och kyrkokansliet är involverade i arbetet.

Utredningen konstaterar att kyrkostyrelsens nuvarande styrning och uppföljning av egendomsförvaltningarnas hållbarhetsarbete, utöver det ekonomiska, är mycket begränsad.

Det fortsatta arbetet

Planerade insatser

Utredningen har gjort ett antal preliminära bedömningar och identifierat områden, som det fortsatta arbetet kommer att fokusera på under resten av utredningstiden. Utredningens initiala kartläggningsarbete går nu över i en mer tematisk fördjupning kring följande områden under våren och försommaren 2024:

Teologisk fördjupning kring andlig och existentiell hållbarhet i relation till förvaltning av prästlönetillgångar – synen på förvaltarskapet

Kartläggningen visar att det finns en osäkerhet kring vad som menas med ”grundläggande värderingar” i 46 kap. 3 § kyrkoordningen och även hur andlig och existentiell hållbarhet ska komma till uttryck i förvaltningen av prästlönetillgångar. Den teologiska tolkningen och synen på förvaltarskapstanken har förändrats över tid. Hur kan förvaltarskap tolkas idag när klimatförändringar och förlust av biologisk mångfald hotar människors och andra varelsers existens? Hur långt sträcker sig människans ansvar idag och in i framtiden? Och vad betyder det i så fall för Svenska kyrkans förvaltning av prästlönetillgångar?

EU-lagstiftningens betydelse för förvaltningen av prästlönetillgångar

Olika EU initiativ påverkar svenskt skogsbruk. Vad innebär dessa regler för Svenska kyrkans förvaltning? Finns det nya möjligheter för Svenska kyrkan i initiativ som nu tas inom EU?

Forskares syn på skogens betydelse för klimatet och den biologisk mångfalden – målkonflikter och möjligheter

Klimatförändringarna accelererar och biskoparna i Svenska kyrkan har utropat klimatnödläge. Det råder olika uppfattningar bland forskare och andra sakkunniga kring hur skogen kan göra största klimatnytta. Borde skogen brukas och avverkas ännu hårdare eller borde man låta den stå kvar? Ett förändrat klimat ställer nya krav på skogsbruket. Omloppstiderna inom skogsbruket är mycket långa. Hur kan Svenska kyrkan bidra till resilienta skogar som klarar ett förändrat klimat? Vad borde Svenska kyrkan beakta i det fortsatta skogsbruket avseende

DOKUMENT			SIDA
Delrapport			15(17)
UPPRÄTTAT AV	DATUM	DOKUMENTBETECKNING	VERSION
Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk	2023-12-07	Promemoria	1

klimateanpassning? Vad krävs av kyrkans jord- och skogsbruk för att värna den biologiska mångfalden?

Miljörelsens syn på Svenska kyrkans förvaltning av prästlönetillgångar – målkonflikter och möjligheter

Hur borde Svenska kyrkan agera i klimatfrågan? På vilket sätt borde Svenska kyrkan agera för att dels motverka klimatförändringar, dels främja klimateanpassning i jord- och skogsbruket? Den biologiska mångfalden är hotad även i Sverige. Vad betyder det för Svenska kyrkans ansvar för skog och mark? På vilket sätt skulle Svenska kyrkans förvaltning kunna främja biologisk mångfald? Vilka frågor är mest prioriterade enligt företrädare för miljörelsen?

Kontinuitetsskogsbruk – utformning, erfarenheter och konsekvenser

Egendomsförvaltningarna har svårigheter att förhålla sig till önskemål och uppmaningar som framförs av olika aktörer rörande utökat kontinuitetsskogsbruk och hyggesfritt skogsbruk, dels på grund av osäkerhet kring definitioner, dels för att förvaltningarna gör en annan bedömning kring huruvida alternativa skogsbruksmetoder är förenliga med deras nuvarande uppdrag enligt kyrkoordningen. Flera stift uppger att de bedriver kontinuitetsskogsbruk och hyggesfritt skogsbruk i någon form. Några förvaltningar anför att de skulle vilja utveckla arbetet, men de ser svårigheter i långa omställningstider och förlust av intäkter som ett kontinuitetsskogsbruk i stor skala skulle kunna innebära. Hur hanterar andra aktörer inom skogsbruket frågor kring utökat kontinuitetsskogsbruk och hyggesfritt och vilka lärdomar kan dras? Hur ska hyggesfritt skogsbruk definieras? I vilken omfattning bör kontinuitetsskogsbruk och hyggesfritt bedrivas inom Svenska kyrkan?

Kyrkans skogsbruk och rennärigen – skogsbruksmetoder, klimateanpassning och samråd

Svenska kyrkan bedriver skogsbruk inom områden med renbete. Renarnas betesförutsättningar har kraftigt försämrats i Sverige på grund av bland annat olika typer av exploatering och storskaligt skogsbruk. Betesmarkerna är idag fragmentiserade vilket påverkar rennärigen negativt. Klimatförändringarna förändrar också förutsättningarna – trädgränsen flyttar sig, temperaturförändringar påverkar tillgången på bete, flyttleder kan inte längre användas, osv. Traditionell kunskap om markerna går förlorad. Vilken hänsyn behöver Svenska kyrkan visa inom skogsbruket och markförvaltningen för att främja rennärigen förutsättningar? Vilka klimateanpassningsåtgärder skulle behövas? Skulle samråden med samebyar kunna förbättras för att underlätta för rennärigen, och i så fall hur?

Ekonomifrågor – ekonomiska konsekvenser av olika inriktningar

Vilka ekonomiska konsekvenser skulle det innebära om Svenska kyrkan förändrade skogsbruket och förvaltningen av prästlönetillgångarna? Skulle en omfördelning av resurser behövas och i så fall hur? Den nuvarande regleringen av konsolidering av prästlöne-

DOKUMENT			SIDA
Delrapport			16(17)
UPPRÄTTAT AV	DATUM	DOKUMENTBETECKNING	VERSION
Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk	2023-12-07	Promemoria	1

tillgångarna upplevs som problematisk eftersom det framför allt inom några stift kan innebära en ojämn utdelning till församlingarna. Skulle dessa regler behöva justeras och i så fall hur?

Den fortsatta inriktningen, styrningen och uppföljningen av Svenska kyrkans förvaltning av prästlönetillgångar

En inomkyrklig diskussion i mindre grupp bör ske för att söka samsyn kring principiell inriktning på förvaltningen med särskilt fokus på hur man får genomslag för de förslag som utredningen kommer fram till. Hur bör tillsynen utformas för att bidra till hög grad av genomförande av en hållbar förvaltning och utökad transparens i uppföljningen?

Fördjupningarna kommer att ske i form av rundabordssamtal, där företrädare för olika synsätt kommer att få bidra med sakkunskap och erfarenheter.

Därutöver planeras en avslutande hearing i början av hösten 2024 där preliminära bedömningar och förslag presenteras och diskuteras.

Debatten i skogsfrågorna lär fortsätta vara livlig under överskådlig tid. Oavsett vilka slutsatser utredningen landar i, så krävs det öppenhet och dialog för att Svenska kyrkan ska kunna vara fortsatt trovärdig i frågorna.

Fokusområden

En preliminär bedömning av områden där förslag kommer att lämnas:

Normgivning och styrning

- Förtydligade krav på hållbarhet preciseras i förvaltningen av prästlönetillgångar, 46 kap. kyrkoordningen
- Förtydligad utformning av styrning, tillsyn och uppföljning av hållbarhetskrav i förvaltningen av prästlönetillgångar

Skogsbruk

- En gemensam hållbar inriktning för hur Svenska kyrkan bör bruka och förvalta skogar (även allmän inriktning för jordbruksmark)
- Svenska kyrkans definition och benämning av kontinuitetsskogsbruk och hyggesfritt skogsbruk. Inriktning och omfattning av Svenska kyrkans kontinuitetsskogsbruk på kortare och längre sikt
- Inriktning av naturvårdsavsättningar på produktiv skogsmark, arealer mm
- Ambitionsnivå för generell hänsyn i produktionsskog
- Inriktning på kyrkans skogsbruk inom rennäringens åretruntmarker och angränsande skogsmarker. Relationer och hänsyn som bör tas till rennäringen.
- Kyrkans skogsbruk i ett förändrat klimat

DOKUMENT			SIDA
Delrapport			17(17)
UPPRÄTTAT AV	DATUM	DOKUMENTBETECKNING	VERSION
Utredningen om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk	2023-12-07	Promemoria	1

Ekonomiska frågor

- Möjligheter till ökad samordning inom förvaltningen av prästlönetillgångar
- Alternativa inkomstmöjligheter för Svenska kyrkan
- Viss översyn av utformning av konsolideringsreglerna
- Beskrivning av ekonomiska konsekvenser av förslag
- Frågor kring eventuell kompensation till vissa stift med anledning av utredningens förslag

Förslag till datum för slutredovisning

För att underlätta kyrkostyrelsens fortsatta beredning av frågan väljer utredningen att redan nu lämna ett förslag på datum för slutbetänkande. Utredningen bedömer att uppdraget bör kunna slutredovisas senast den 25 september 2024.

Frågor om förvaltning av prästlönetillgångar är av sådan karaktär att en bred remittering av utredningens slutbetänkande kommer att vara nödvändig. En remisstid på ca 4 månader är att förorda. Utredningens uppfattning är vidare att utredningens förslag ska kunna beredas av kyrkostyrelsen under våren 2025 och att Kyrkomötet ska kunna ta ställning till förslagen under innevarande mandatperiod hösten 2025.